

Kontekst for og aftaler om arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder i EU – SESAME- projektet

Det Europæiske Observatorium for
Risikoovervågning

Forfattere

David Walters og Emma Wadsworth, Cardiff Work Environment Research Centre (CWERC), Cardiff University, for Safe Small and Micro Enterprises (SESAME) Project Research Group.

Kilder og bidragydere

Dette resumé er baseret på bidrag skrevet af SESAME's forskningsgruppens kernemedlemmer: Monique Ramioul og Laurianne Terlinden, Research Institute for Work and Society, Katholieke Universiteit Leuven (HIVA-KU Leuven), Peter Hasle, Jan Vang og Bjarke Refslund, Centre for Industrial Production, Aalborg Universitet (CIP), og Ann-Beth Antonsson, Svenska Miljöinstitutet AB (IVL) (de to sidstnævnte organisationer er ansvarlige for en tidligere version af teksten, som præsenteres i kapitel 6), og Lothar Lißner og Réka Zayzon, Kooperationsstelle Hamburg IFE (KOOP). Rapporten er ligeledes blevet kommenteret af repræsentanter for resten af medlemmerne af SESAME's forskningsgruppe, herunder forskere fra Politecnico di Milano (POLIMI), Tallinn School of Economics and Business Administration, Tallinn University of Technology (TTU) og National Research and Development Institute of Occupational Safety (INCDPM, Rumænien).

Derudover takker vi medlemmerne af projektets rådgivende udvalg, Ellen MacEachen, Joan Eakin, Michael Quinlan og Jukka Takala for deres yderst hjælpsomme og indsigtsfulde kommentarer til rapporten og Vicky Parkin for hendes hjælp med udarbejdelsen af det endelige udkast. Vi takker ligeledes personalet hos EU-OSHA og repræsentanter ved agenturets knudepunkter for deres betænksomme kommentarer.

Projektledere: Malgorzata Milczarek, Marine Cavet – (EU-OSHA)

**Europe Direct er en service, der har til formål at hjælpe med
at besvare**

dine spørgsmål om Den Europæiske Union

Frikaldsnummer (*):

00 800 6 7 8 9 10 11

(* Nogle mobiltelefonoperatører tillader ikke adgang til 00 800-numre eller kræver penge for opkaldet.

Yderligere oplysninger om EU fås på internettet (<http://europa.eu>).

Katalogoplysninger findes på omslaget af denne publikation.

Luxembourg: Den Europæiske Unions Publikationskontor, 2016

ISBN: 978-92-9240-911-1

doi:10.2802/409761

© Det Europæiske Arbejdsmiljøagentur, 2016

Eftertryk tilladt med kildeangivelse.

Forord

Mikrovirksomheder og små virksomheder udgør ryggraden i økonomien i EU og betragtes som den primære drivkraft bag økonomisk vækst, innovation, beskæftigelse og social integration. Omkring halvdelen af den europæiske arbejdsstyrke er ansat i mikrovirksomheder og små virksomheder. Effektiv arbejdsmiljøledelse i mikrovirksomheder og små virksomheder er afgørende for at sikre dels medarbejdernes trivsel dels disse virksomheders økonomiske overlevelse på lang sigt. Statistik og studier viser imidlertid, at arbejdsmiljøet for mange medarbejdere i mikrovirksomheder og små virksomheder er dårligt beskyttet, og at det fortsat er en stor udfordring at sikre god arbejdsmiljøledelse i mikrovirksomheder og små virksomheder. Det er et anerkendt problem i strategirammen for sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen for 2014–2020, vedtaget af Europa-Kommissionen, som peger på fremme af mikrovirksomheders og små virksomheders kapacitet til at træffe effektive og produktive risikoforebyggelsesforanstaltninger som et af de primære strategiske mål for sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen.

Som reaktion på det nuværende hul i arbejdsmiljøkravene og i praksis på arbejdspladsen har EU-OSHA lanceret et omfattende treårigt projekt (2014–2017) med det overordnede mål at udpege de primære succesfaktorer for så vidt angår politikker, strategier og praktiske løsninger for at forbedre arbejdsmiljøet i mikrovirksomheder og små virksomheder i Europa. Projektet, givet i hverv til en gruppe forskere, der udgør "SESAME-konsortiet" (Safe Small and Micro Enterprises - sikre små virksomheder og mikrovirksomheder), har tre primære mål. Konsortiet skal yde evidensbaseret støtte til politikkenstillinger og bidrage til de aktuelle drøftelser om reguleringen af arbejdsmiljø i Europa med hensyn til små virksomheder. Konsortiet skal derudover udpege god praksis på arbejdspladsniveau i forbindelse med sikringen af god arbejdsmiljøledelse og fremme udviklingen af eksisterende og nye praktiske værktøjer, herunder det interaktive online-risikovurderingsværktøj (OiRA). Endelig skal resultaterne bidrage med data til fremtidig forskning, der tilstræber at skabe større viden om determinanterne for godt arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder i dynamisk skiftende økonomier.

I denne rapport præsenteres resultaterne fra den første fase af projektet, hvor der er foretaget en gennemgang af den hidtidige viden om arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder, idet den identificerer nuværende viden, og hvor der er huller, herunder omfanget af eksisterende arbejdsmiljøaftaler og -resultater samt kontekstuelle spørgsmål, f.eks. reguleringsmæssige rammer og tilgængelig støtte. Rapporten giver dermed projektet et solidt forskningsmæssigt grundlag, hvorpå de næste skridt mod støtte til politikkenstillinger og udveksling af god praksis kan baseres. Som led heri vil den efterfølgende projektfase se nærmere på mikrovirksomheder og små virksomheder for at forstå, fra arbejdsgiveres og medarbejderes synspunkt, de problemer og bekymringer, der er forbundet med sundhed og sikkerhed på arbejdspladsen. Dette efterfølges af yderligere undersøgelser, der inddrager politikere, arbejdsmarkedets parter og arbejdsmiljøeksperter med henblik på at identificere centrale elementer i vellykkede politikker, strategier og indgreb på arbejdspladsen. De resultater, der understøtter politikkenstillinger, og som påviser god praksis og dermed fremmer øget sikkerhed og sundhed på arbejdspladsen i mikrovirksomheder og små virksomheder, offentliggøres og formidles af EU-OSHA i løbet af de kommende år.

Christa Sedlatschek

Direktør

Resumé

Mikrovirksomheder og små virksomheder udgør næsten 99 % af virksomhederne i Den Europæiske Union (EU) og beskæftiger næsten 50 % af arbejdstagerne i EU. I kraft af disse tal, og den markante rolle sådanne virksomheder spiller i samfundet og i økonomien i EU, er betydningen af effektive midler til forebyggelse af skader på arbejdstagernes sundhed og sikkerhed i disse virksomheder indlysende. Med det i baghovedet er målet med denne redegørelse at bidrage til en velinformeret EU-analyse af den aktuelle viden om karakteren af og erfaringerne med arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder. Den redegør for forskning vedrørende karakteren af mikrovirksomheder og små virksomheder samt deres rolle i økonomien i EU, mål for det kendte omfang af dødelighed og sygdom i forbindelse med arbejdet i sådanne virksomheder, samt de aftaler, der er indgået for at forebygge sådanne skader på arbejdstagerne, samtidig med at den tager behørigt højde for den strukturelle, økonomiske og politiske kontekst i medlemsstaterne i EU. Hensigten er at informere om den fremtidige politiske udvikling på dette vigtige område og hjælpe med at identificere vigtige huller i den aktuelle forståelse.

Den tilgang, der anvendes i denne redegørelse, kan skelnes fra tidligere studier på flere vigtige områder.

For det første fokuserer den på den relevante forskningslitteratur og anvender solide udvælgelseskriterier i relation til det gennemgåede materiale. Vi har anvendt en kritisk, realistisk tilgang i vores behandling af denne litteratur, hvor vi har anvendt teknikken med en *realistisk vurdering* for at finde ud af, i hvilket omfang den øger viden om, "hvad der virker for hvem og i hvilke sammenhænge" i vores undersøgelse af dokumentationen for arbejdsmiljøaftaler i mikrovirksomheder og små virksomheder samt de strategier og ressourcer, der er tilgængelige til støtte for dem.

For det andet omhandler meget af forskningen i arbejdsmiljø i små organisationer primært virksomhedsejernes erfaringer og behov, på baggrund af en antagelse om delte interesser mellem dem, deres virksomhed og de medarbejdere, de beskæftiger. Den bredere litteratur om beskæftigelsesforhold og produktionsforhold i små virksomheder tyder på, at disse antagelser ikke er helt retvisende. Vi har derfor også rettet vores redegørelse mod en undersøgelse af forskningen i sociale, økonomiske og regulatoriske sammenhænge, hvor arbejdserfaringen i mikrovirksomheder og små virksomheder befinder sig. Med dette fokus for øje står det klart, at i modsætning til forskning og dokumentation om større organisationer, har der kun været begrænsede studier af disse elementer i mikrovirksomheder og små virksomheder. Det er en vigtig udeladelse af flere årsager, herunder de udfordringer, som mikrovirksomheder og små virksomheder, der så at sige er "svære at nå", udgør for regulering og inspektion fra myndighederne; den indvirkning som dette har haft på den nye udformning og fokusering på regulatoriske strategier; i hvilket omfang disse strategier er "smarte" (f.eks. den måde de udnytter mikrovirksomheders og små virksomheders position i værdikæden) i forhold til at udvide rækkevidden eller effekten af regulering; og den politiske og økonomiske kontekst i hvilken den nye udformning og fokusering har fundet sted samt dens forhold til drøftelser om regulering, risiko og regelbyrde på små virksomheder og mikrovirksomheder. Vi har derfor søgt at komme med en mere *solid socialretlig analyse* af erfaringen med arbejdsmiljø og reguleringen heraf i mikrovirksomheder og små virksomheder, end det har været tilfældet i tidligere redegørelser.

For det tredje har vi i nogen grad taget højde for konsekvenserne i forbindelse med de nationale kontekster, idet mikrovirksomheder og små virksomheder er beliggende i forskellige medlemsstater i EU, og vi har bemærket, at der er dokumentation for variationer mellem medlemsstaterne i forekomsten og kvaliteten af arbejdsmiljøaftaler i mikrovirksomheder og små virksomheder. I vores analyse har vi grupperet EU-medlemsstaterne efter fællestræk inden for økonomi, arbejdsstruktur, regulering og offentlig administration for at hjælpe med at skabe en forståelse af disse forskelle med hensyn til "hvad virker for hvem" i forbindelse med arbejdsmiljøaftaler i EU-medlemsstaterne.

Kort sagt undersøges i redegørelsen de rationaler, mekanismer og realiteter, der former erfaringen med arbejdsmiljø for arbejdstagerne i mikrovirksomheder og små virksomheder på måder, der skal være nyttige for videnskaben og i politisk sammenhæng. Det tilstræbes at redegøre kritisk for den aktuelle viden om aftaler og resultater i relation til arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder,

strategierne til støtte for disse og deres sociale, økonomiske og regulatoriske kontekst og at tage konsekvenserne af identificerede huller i denne viden i betragtning med henblik på fremtidig forskning.

Væsentlige konklusioner

Vores analyse bekræfter mikrovirksomhedernes og de små virksomheders betydning for økonomien i EU. Lige såvel som deres vigtige samfundsmæssige rolle ses dette direkte udtrykt i deres antal og som kilde til beskæftigelse for en betragtelig del af arbejdsstyrken i EU. Derudover ses det mere indirekte i deres støtte til forretningen og produktiviteten i større organisationer, som de er knyttet til i værdikæder via forskellige outsourcete aktiviteter og i relationer vedrørende entrepriser og underentrepriser. Det er også tydeligt, at en stor del af mikrovirksomhederne og de små virksomheder benytter "low road"-strategier for at overleve økonomisk og forretningsmæssigt som følge af forbindelsen mellem mange organisatoriske strategier og forretningsstrategier og de mange forskellige begrænsninger af de ressourcer, de har til rådighed. De mange arbejdstagere, der er beskæftiget i disse virksomheder, har sandsynligvis dårligere arbejdsvilkår, ringere jobkvalitet og proportionalt større risiko for deres sundhed, sikkerhed og trivsel.

Selvom dataene er forbundet med stor usikkerhed, hvilket vanskeliggør en pålidelig og sammenlignelig undersøgelse, er der ikke desto mindre i forskningslitteraturen dokumentation for, at forekomsten af alvorlige skader og dødsulykker er proportionalt højere i mindre virksomheder end i større virksomheder. Dette er trods sektorernes ubestridte store indflydelse på arbejdsmiljøresultater. Selvom dokumentationen for effekten af størrelse er mere vanskelig at vurdere vedrørende arbejdsforhold og den arbejdsrelaterede helbredsvirkning, er der også her adskillige eksempler på dårlige resultater, og der er absolut intet i litteraturen, der antyder, at arbejde generelt er sundere eller sikrere i mikrovirksomheder og små virksomheder end i større virksomheder. Der er derfor god grund til bekymring i forbindelse med arbejdsmiljøaftalerne i en stor del af mikrovirksomhederne og de små virksomheder. Dette er en bekymring, der gælder i større eller mindre grad i alle EU-medlemsstater og kun giver begrænset grund til tilfredshed hos nogen af dem.

Vores resultater tyder på, at der er en række socioøkonomiske og regulatoriske faktorer, der tilsammen er med til at øge risiciene i arbejdsmiljøet hos arbejdstagerne i en betragtelig del af de mindre virksomheder til et niveau, der ligger højere end i større virksomheder i sammenlignelige sektorer. Kort sagt påvises der i utallige studier årsager til den ringe anvendelse af aftaler om arbejdsmiljøledelse i disse virksomheder. De omfatter:

- den dårlige økonomiske situation for mange mikrovirksomheder og små virksomheder og de små investeringer, de kan foretage i arbejdsmiljøinfrastruktur
- den begrænsede viden, bevidsthed og kompetence hos ejerne i relation til både arbejdsmiljø og lovkrav
- begrænset kapacitet til at lede deres forretning systematisk, og
- deres attituder og prioriteter som følge af de begrænsede ressourcer, de har til rådighed, og deres bekymringer omkring virksomhedens økonomiske overlevelse, hvor arbejdsmiljø spiller en lille rolle.

Vi undersøgte disse underliggende svagheder yderligere ved at gennemgå forskningen i arbejdstagernes erfaringer, forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere samt regulering i relation til arbejdsmiljø. Vi konstaterede, at den "generelle og forskelligartede mangel på ressourcer" til arbejdsmiljø i mange mikrovirksomheder og små virksomheder var indlejret i større sociale, økonomiske og regulatoriske sammenhænge samt arbejdsmarkedsrelationer og inden for de strukturer og forretningsrelationer, som mikrovirksomheder og små virksomheder befinder sig i. Fokus på bredere litteratur vedrørende disse spørgsmål bidrog til at rette opmærksomheden på heterogeniteten i mikrovirksomheder og små virksomheder, ikke kun med hensyn til deres institutionelle forskellighed, men også med hensyn til de forskellige erfaringer hos dem og især arbejdstagernes ofte meget anderledes oplevelser end arbejdsgivernes.

Vi konkluderede yderligere, at forskning inden for reguleringen af arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder tegnede et billede af et generelt begrænset engagement og ringe compliance-praksis hos ejerne af disse virksomheder, hvor de der mere specifikt berettede om dårligt arbejdsmiljø befandt sig. Igen, situationen er kompleks og heterogeniteten i mikrovirksomheder og små virksomheder tegner et diffust billede. Vi konstaterede typologier i litteraturen, der forsøger at beskrive compliance-adfærd og årsagerne hertil, hvilket yderligere bekræfter, at mange mikrovirksomheder og små virksomheder fører "low road"-strategier for deres overlevelse, hvor eksponering, der er skadelig for arbejdstagernes sundhed og sikkerhed, opleves uforholdsmæssigt. Det er også blandt sådanne virksomheder, at regulatorisk forskning påviser større forekomst af manglende compliance. Vi fandt et pludseligt opstået sæt af regulatoriske strategier med potentiale til at tage fat på disse udfordringer, og som paralleliserer den nuværende forståelse i den akademiske litteratur vedrørende fordelene ved regulatoriske mix i nye tilgange til økonomisk ledelse og regulering. Vi bemærkede imidlertid også, at forskningsdokumentationen for deres succes er begrænset.

Hvad angår strategier til støtte for udviklingen af passende arbejdsmiljøaftaler i mikrovirksomheder og små virksomheder, konstaterede vi nogen dokumentation vedrørende effektiviteten af specifikke interventioner. Samlet set indikerer vores resultater imidlertid, at forskningen på dette område fortsat er svag i analysen af konteksterne, hvori interventioner finder sted og i forbindelse med deres potentiale for overførsel. Dette fører os til at konkludere, at der trods en opblomstrende litteratur vedrørende specifikke interventioner, fortsat er god plads til yderligere evaluering af disse bredere spørgsmål, før der kan opnås en ordentlig forståelse af "hvad der virker, for hvem og i hvilke kontekster".

Vores resultater antyder, at nationale kontekster er vigtige yderligere determinanter for arbejdspladsaftaler og resultaterne heraf. I vores analyse af dataene for den anden europæiske virksomhedsundersøgelse af nye risici og risici i fremvækst (ESENER-2) rapporterer medlemsstater, hvor der i mange år har været regulatoriske krav med fokus på processer for arbejdsmiljøledelse, overordnet set bedre tal for praksis med god arbejdsmiljøledelse end dem, hvor sådanne krav var af nyere dato. Men som vi argumenterer i den fuldstændige rapport, oversimplificerer denne observation det, der sandsynligvis er en mere kompleks realitet, hvori disse nationale forskelle ikke blot kan forklares ved levetiden for skiftet fra præskriptiv til procesbaseret regulering i hver medlemsstat. De forstås bedre ved yderligere undersøgelse af de underliggende determinanter for disse ændringer, og de roller de økonomiske aktører, staten og civilsamfundet spiller i fremkaldelsen af dem. Vi beskriver disse determinanter yderligere i rapporten.

Litteraturen antyder for eksempel, at der blandt de klynger af lande vi har brugt til formålet med vores analyse, er forskelle mellem kapaciteten i mikrovirksomheder og små virksomheder i nord- og vesteuropæiske medlemsstater til at reagere effektivt på forretningsmæssige udfordringer i forbindelse med globaliseringen og kapaciteten i mikrovirksomheder og små virksomheder i syd- og østeuropæiske EU-medlemsstater, der til gengæld kan påvirke andelen af sådanne virksomheder der fører "low road"-overlevelsstrategier i forskellige medlemsstater. Sådanne forskelle skyldes næppe alene resultatet af iboende særpræg ved mikrovirksomheder og små virksomheder, men snarere samspillet mellem disse virksomheder og den sociale, politiske, regulatoriske og økonomiske kontekst, som de er omgivet af. Mens den bredere forskning har fokuseret på konsekvenserne af disse kontekster for spørgsmål såsom kollektive forhandlinger og løndannelse, er der kun få undersøgelser om deres rolle som indflydelse på arbejdsmiljøaftaler og -resultater.

Refleksioner over resultaterne

Mange kilder beskriver mikrovirksomheder og små virksomheder som et betydeligt element for samfundet og økonomien i EU. De forskellige måder at måle deres bidrag på tjener som en påmindelse om, at de ikke blot er en kilde til stor beskæftigelse, men også støtter de større organisationers performance og ofte sætter disse i stand til at opnå "økonomisk effektivitet", da omkostninger og risikobyrdede outsources til disse mindre virksomheder. Det er også en yderligere reminder om, at konsekvenserne af sådanne risici i mange situationer ofte er usynlige for systemer til rapportering og registrering, da de falder uden for deres ansvarsområde. Sidstnævnte er endnu mere tilfældet, hvis man

husker på, at den stigende uformelle økonomi i EU i vid udstrækning udgøres af små virksomheder og mikrovirksomheder.

Der findes andre forklaringer i litteraturen om den rolle mikrovirksomheder og små virksomheder spiller i økonomien. Nogle, der fokuserer på virksomheder, der er særligt aktive i aktiviteter med høj værditilvækst, fremstiller dem som erhvervssucceshistorier og markante aktører i forbindelse med at puste nyt liv i den økonomiske vækst. Andre karakteriserer manges aktiviteter som "low road"-overlevelsesstrategier, hvor dårligt finansierede virksomheder opererer på den økonomiske grænse, ofte på markeder med lave hindringer for nye deltagere og ofte som underentreprenører eller i andre afhængige positioner i relation til større virksomheder, hvor de har lille beslutningsmæssigt spillerum. Andre forklaringer afbilder arbejdet i mikrovirksomheder og små virksomheder som særdeles udbytterigt, socialt integreret, fleksibelt og varieret, udført i kraft af valg foretaget af enkeltpersoner med stor faglig kunnen samt rådighed over ikke ubetydelig indflydelse på arbejdsmarkedet. Andre antyder imidlertid overvægt af lavkvalitetsjob udført af relativt dårligt uddannede eller på anden måde underprivilegerede arbejdstagere med ringe færdigheder, signifikant sårbarhed og usikker beskæftigelse. Endelig, som vi har skitseret ovenfor påviser en solid forskningsanalyse et omvendt forhold mellem virksomhedsstørrelse og alvorlige skader og dødsulykker, mens arbejde med mindre pålidelige indikatorer (f.eks. ulykker, der medfører indstilling af arbejdet og lignende) til tider antyder andre mønstre, f.eks. bedre performance blandt mikrovirksomheder end blandt små virksomheder.

Disse polariserede synspunkter om mikrovirksomheder og små virksomheder forklares ved den begrænsede tilgængelighed af pålidelige data og den heterogenitet, der kendetegner mikrovirksomhederne og de små virksomheder som gruppe. En sådan heterogenitet angiver, at det er nødvendigt at være forsigtig, før der generaliseres om mikrovirksomheder og små virksomheder. Brede kategoriseringer er imidlertid vigtige og nødvendige, hvis politikkerne skal være effektive. Vores resultater er klare i denne henseende. I tilfælde af aftaler om arbejdstagernes sundhed, sikkerhed og velfærd i mikrovirksomheder og små virksomheder, påviser både ældre analytisk litteratur og nylige EU-analyseresultater for sådanne arbejdsmiljøaftaler konsekvent, at de er betydeligt mindre veludviklede i små virksomheder end i deres større modparter, og dette gælder uanset sektor og land. Selv om ikke alle disse virksomheder kan beskrives på denne måde, fører en stor andel "low road"-overlevelsesstrategier, og mange opererer i sektorer, der traditionelt anses for at udgøre store risici for fysiske skader og dårligt helbred. Der er yderligere dokumentation for et forhold mellem disse observationer og det uforholdsmæssige niveau af dårlige arbejdsmiljøaftaler og -resultater samt dårlig jobkvalitet hos en stor del af disse virksomheder. Disse er frugtbare områder for yderligere forskning og fører desuden til refleksioner over den politiske kontekst.

Den politiske kontekst

Det er ikke vanskeligt at bemærke, at de dominerende økonomiske politikker i EU og medlemsstaterne i de seneste årtier har placeret mikrovirksomheder og små virksomheder rimeligt centralt i forhold til økonomisk vækst og har forsøgt at fremme denne rolle med støtte fra økonomiske og regulatoriske politikker rettet mod at fremme fleksibiliteten og fjerne det, der betragtes som unødvendige begrænsninger af erhvervslivet. Selv om sådanne politikker kan bidrage til øgede friheder fra arbejdsmiljøregler, hjælper de velsagtens med at fremme de "low road"-strategier, der føres af mange mikrovirksomheder og små virksomheder, fordi de gør det nemmere for svage og dårligt finansierede firmaer at overleve på disse niveauer. Det hjælper til at skabe betingelser for dårlige arbejdsmiljøaftaler, som igen fører til dårlige arbejdsmiljøresultater. Deregerende (eller re-regulerende) politikker, der tilstræber at fjerne reguleringer, med fritagelse af virksomheder under en vis størrelse fra dækning eller at ændre deres anvendelse, er angivet inden for målene med bredere politikker, der skal reducere den regulerende rolle og de statslige institutioner mere generelt, og tilskynde til markedsvækst og andre former for privat regulering til at overtage denne rolle. Som følge heraf er mange institutioner med offentlig regulering, herunder dem der er etableret for at sikre overvågning af foranstaltninger, der skal beskytte arbejdstagernes sundhed og sikkerhed, reduceret i størrelse og dækning i de senere år. Samtidig har de været forpligtet til at rette deres færre ressourcer mod stigende komplekse og

divergerende scenarier, der forbliver reguleret, da effekten af de samme økonomiske og regulatoriske politikker også bidrager til stigninger i forekomsten af disse ved at tilskynde til og støtte outsourcet, krakeleret og fragmenteret organisering af arbejde i de omstrukturerede og reorganiserede økonomier i EU. Til trods for en generelt bedre tendens i antallet af skader samlet set er det vanskeligt at komme uden om den konklusion, at der er forbindelser mellem disse strukturelle ændringer og de ringe erfaringer med sundhed og sikkerhed hos mange arbejdstagere i mikrovirksomheder og små virksomheder, og særligt dem der er beskæftiget i virksomheder, der fører de drøftede "low road"-overlevelseshæftninger. Set i denne sammenhæng er det f.eks. ikke helt klart, hvordan EU-strategirammen for arbejdsmiljø, der blev introduceret i 2014, kan opnå den angivne intention om en "forbedring af gennemførelsen af de eksisterende arbejdsmiljøregler, især gennem fremme af mikrovirksomheders og små virksomheders kapacitet til at træffe effektive og produktive risikoforebyggelsesforanstaltninger".

Derudover indikerer vores resultater, at denne udvikling udgør regulatorer, der fortsat er pålagt at sikre compliance fra ejerne i mikrovirksomheder og små virksomheder, med lidt af en udfordring for deres regulatoriske opfindsomhed, som de er forpligtede til at opfylde i de fleste medlemsstater, med færre ressourcer til rådighed end tidligere. Bredere forskning inden for regulering gør det klart, at markedet og frivillige tilgange til regulering tydeliggjort ved økonomisk politik kun har begrænset indvirkning i relation til mikrovirksomheder og små virksomheder, der hverken har viljen eller evnen til at gennemføre dem. Hvor krav om pris og levering dominerer markedsreguleringen, og lange leverandørkæder tager overhånd, har forskning inden for compliance-adfærd vist, at der kun er et lille pres på større organisationer til at bekymre sig om de regulatoriske eller omdømmemæssige risici for deres virksomhedsstrategier i relation til mikrovirksomheder og små virksomheder for enden af deres leverandørkæder. Midlerne til håndtering af disse udfordringer drøftet i litteraturen, f.eks. indførelse af regulatoriske mix, indførelse af pligter på lederne af leverandørkæder, kombination af markedsbaserede incitamenter med regulatoriske pligter, øget strategisk brug af midler til at øge omdømmemæssige risici osv. er alle innovative måder at søge compliance hos de ejere, der er "svære at nå" som dem i små virksomheder. Som vi har set, indikerer vores resultater imidlertid, at den aktuelle dokumentation for det omfang, i hvilket sådanne tilgange bruges effektivt, er begrænset.

Yderligere forskning

Vores resultater tyder på implikationer for yderligere forskning, der i alt væsentligt er af to primære og relaterede typer. For det første er der en række huller i den nuværende viden om arbejdsmiljøet i mikrovirksomheder og små virksomheder i EU, der med fordel kan undersøges i fremtidige studier. For det andet er der en række spørgsmål vedrørende kvalitet og dækning af tidligere forskning, der med stor fordel kunne tages op i fremtidige studier. Vi skitserer disse i de følgende afsnit. De præsenteres nøjere i konklusionerne i rapporten og i dens henstillinger.

Analyse af kvantitative resultater

Vi har vist, at en veldokumenteret og solid analyse tilvejebringer kraftig dokumentation for et omvendt forhold mellem virksomhedsstørrelse og antallet af arbejdsrelaterede alvorlige ulykker og dødsulykker. Der er indirekte beviser, der tyder på et tilsvarende omvendt forhold mellem størrelse og god performance for eksponering i forbindelse med andre typer skader, arbejdsrelateret dårligt helbred, jobkvalitet og arbejdsmiljø. Kvaliteten og tilgængeligheden af sidstnævnte dokumentation er svag og varierer mellem medlemsstaterne. Der er også tegn på, at de nationale undersøgelser der genererer dem er faldende i antal og kvalitet. For flertallet af medlemsstaterne findes der ikke sådanne analyser. Som følge af de politiske spørgsmål, der er skitseret i det foregående afsnit, og især opnåelse af en balance mellem støtte til mikrovirksomheders og små virksomheders rolle i økonomien og beskyttelse af sundhed, sikkerhed og velbefindende for millioner af arbejdstagere, der er beskæftiget i disse, er tilgængeligheden af pålidelige data til analysen af arbejdsmiljøresultater vigtig og kan tilvejebringe materiale til bedre analyse af effekten af størrelse og sektor.

Kernen i vores resultater er, at for en stor del af arbejdstagerne i mikrovirksomheder og små virksomheder er risiciene for deres sikkerhed og sundhed forhøjet ved en kombination af utilstrækkelige aftaler, der er indgået for at beskytte dem i scenarier med stor fare og især i virksomheder, der fører såkaldte "low road"-strategier for at sikre økonomisk overlevelse. Der er imidlertid tydeligvis andre mikrovirksomheder og små virksomheder, hvor der udføres mindre farligt arbejde, og også dem hvor "low road"-overlevelsestrategier undgås til fordel for strategier, der fører til større forretningssucces. Der er visse antydninger i den nuværende forskning, at risici håndteres bedre inden for denne gruppe, med positive arbejdsmiljøresultater knyttet til forretningssucces. Nøjagtige data er imidlertid på vej. Muligheder for yderligere undersøgelser af alle disse spørgsmål ville være lettere med mere dybdeborende og komparative analyser af bedre kvantitative data, der afspejler sektorernes og nationale erfaringer.

Baggrund

Der er god grund til at gå længere end de begrænsede perspektiver i meget af den specialiserede arbejdsmiljøforskning inden for mikrovirksomheder og små virksomheder, der tenderer at være inden for rammerne af ejernes interesser og erfaringer. Ny forskning skal tage bedre højde for kvaliteten af *arbejdstagernes erfaringer* i relation til arbejdsmiljø i mikrovirksomheder og små virksomheder. Dette er ikke for at antyde, at ejerne skal studeres mindre — arbejdsmiljøforskning har med rette påvist deres centrale rolle. Det betyder heller ikke, at der kan ses bort fra forretningen og økonomiske kontekster i små virksomheder og mikrovirksomheder. Men det er vigtigt at erkende, at studier af kontekster og determinanter for arbejdstagernes erfaringer forudsætter passende begrebsmæssige rammer og metoder, som vi har konstateret mangler i meget specialiseret forskning inden for arbejdsmiljø. Der er adskillige eksempler på studier i den bredere litteratur inden for sociologiske og arbejdsmæssige sammenhænge, der indeholder nyttige indikationer på, hvordan dette kan opnås.

Det skal også anerkendes, at det at "gå mod strømmen" indebærer forståelse af effekterne af forretninger og økonomiske og regulatoriske kontekster, hvor arbejdsmiljøet befinder sig i mikrovirksomheder og små virksomheder. Der er konsekvenser for arbejdsmiljøet, der opstår af den afhængighed, der dikteres af mikrovirksomheders og små virksomheders erhvervsposition, hvilket meget forskning indikerer har omfattende effekt i forbindelse med bestemmelsen af karakteren af arbejdsmiljøresultater inden for bredere kontekster af regulering og ledelse. Der er stigende mængder litteratur, der undersøger effekten af disse på de betingelser hvorunder arbejdet finder sted og deres implikationer for ledelsen og reguleringen heraf, selv om den ikke sædvanligvis omhandler mikrovirksomheder og små virksomheder direkte. Der er også hurtigt voksende arbejde, der peger på den rolle, den uformelle økonomi, sort arbejde og økonomisk migration spiller. Effekten af disse opleves sandsynligvis uforholdsmæssigt i mikrovirksomheder og små virksomheder og særligt dem, der fører "low road"-overlevelsestrategier. Der er derfor signifikante huller, der ligeledes skal fyldes ud med yderligere forskning her.

Interventioner

De huller vi har fundet i forståelsen af forholdet mellem intervention, effektivitet, transferabilitet og de bredere regulatoriske og økonomiske kontekster for disse spørgsmål, peger på et behov for fremtidig forskning, der går længere end de stort set deskriptive tekster om programmer, strategier og interventioner og tilvejebringelse af en mere passende og solid *evaluering af deres anvendelse og effekt* i relation til sektorkarakteristika og kontekst.

Vi har også bemærket, at forskning inden for intervention i mikrovirksomheder og små virksomheder primært fokuserer på aftaler om behandling af konventionelle risici forbundet med kemisk, fysisk eller biologisk eksponering. Kun få studier undersøger interventioner rettet mod at støtte forebyggelsen eller kontrollen af psykosociale risici i mikrovirksomheder og små virksomheder. Der er især et behov for yderligere undersøgelse af de mulige forhold mellem jobkvalitet, arbejdsbetingelser og psykosociale risici, som foreslås i både aggregerede, kvantitative data på højt niveau og mere dybdeborende kvalitative studier af "levede" erfaringer i små virksomheder og mikrovirksomheder og for at afgøre, om

der er basis for intervention med henblik på at forbedre resultaterne i relation til den mentale og emotionelle sundhed hos arbejdstagerne i disse situationer.

Nationale kontekster

Vores redegørelse understreger betydningen af nationale kontekster i udformningen af arbejdsmiljøaftaler og deres resultater i mikrovirksomheder og små virksomheder. Dette gælder også effektiviteten i forbindelse med intervention. Det er klart, at ingen af dem eksisterer i et vakuum, men er en del af de bredere nationale "sundheds- og sikkerhedssystemer", hvori de befinder sig i hvert land. Vi mener, at den tilgang vi har anvendt med at anbringe landene i klynger i analysen i denne redegørelse, er en nyttig model med henblik på yderligere og mere detaljeret komparativ analyse af determinanterne for arbejdsmiljøaftaler i mikrovirksomheder og små virksomheder og af effektiviteten af interventioner til at forbedre dem.

Konklusioner

Afslutningsvis fremhæver vores redegørelse forekomsten af ringe aftaler og dårlige resultater vedrørende arbejdsmiljø blandt en anseelig andel af mikrovirksomheder og små virksomheder, og den påviser årsagerne til disse i forskningslitteraturen. Den angiver den rolle de økonomiske og regulatoriske kontekster spiller i denne henseende, samt den rolle politikker på EU-plan og nationalt niveau spiller i relation til disse svagheder. Den angiver, hvad der kan læres af tidligere forskning inden for interventioner og de ressourcer, der er nødvendige for at hjælpe med til at forbedre disse aftaler og resultater. Endelig påviser den også en række huller i vores forståelse af disse spørgsmål og de sammenhænge, hvori de forekommer. Yderligere undersøgelser inden for disse områder er berettigede og ville være gavnlige. Vi mener, at dette på den mest nyttige måde undersøges via fremtidig feltforskning i mikrovirksomheder og små virksomheder gennem detaljerede nationalt baserede studier, der omfatter en mere dybdeborende analyse af de bredere regulatoriske, økonomiske og politiske kontekster påvist i denne redegørelse som signifikante determinanter for arbejdsmiljøaftaler og -resultater i mikrovirksomheder og små virksomheder.

Det Europæiske Arbejdsmiljøagentur (EU-OSHA) bidrager til at gøre Europas arbejdspladser sikrere, sundere og mere produktive. Agenturet indsamler, udarbejder og formidler pålidelige, afbalancerede og upartiske oplysninger om arbejdsmiljøet og tilrettelægger tværeuropæiske informationskampagner. Agenturet blev oprettet af Den Europæiske Union i 1994 og har hjemsted i Bilbao i Spanien. Det samler repræsentanter fra Europa-Kommissionen, medlemsstaternes regeringer, arbejdsgiver- og arbejdstagerorganisationer samt førende eksperter i hver af EU's medlemsstater og lande uden for EU.

Det Europæiske Arbejdsmiljøagentur

Santiago de Compostela 12, 5th floor
48003 Bilbao, Spanien
Tlf. +34 944358400
Fax +34 944358401
E-mail: information@osha.europa.eu

<http://osha.europa.eu>

